

HALÁSZ PÉTER
**„Petrásban a pap nem fojtotta
 el a hazafit...”**

Az egykori Etelköz magyar népe ritkán szerepel szépirodalmunkban, de ha mégis, akkor erős versekkel, kemény prózákkal van jelen. Arany János, Csokonai Vitéz Mihály, Czuczor Gergely, Fazekas Mihály, Farkas Árpád, Ferenczes István, Illyés Gyula, Kányádi Sándor, Kovács István... olvasom a csíkszeredai Mirk László csángó magyarokról született verseket csokorba szedő könyvének¹ tartalomjegyzékéből, de felidézhetjük még Beke György, Cseres Tibor és Ignác Rózsa nevét is. Iancu Laura már nem számít újoncnak ebben a körben: a legkeletibb magyar faluban, e rangját nevében is hordozó, a Szeret folyón is túl fekvő Magyarfaluban született, és a *népüktől* soha el nem szakadó írók legnemesebb vértzetében állt elénk. Csángó közösségéről készült írásai, a csángó szubjektumban tükröződő világról szóló versei, lírai levelei után, 2011-ben megszületett néprajzi, szociográfiai ihletésű kisregénye, a *Szeretföld*; 2013-ban pedig megírta *Petrás Incze János* című drámáját.

Petrás Incze János életéről igen keveset tudunk, azt a keveset is elsősorban Domokos Pál Péter munkássága nyomán ismerjük. Ő közölte először Petrás Döbrentei Gábor kérdéseire adott „Feleleteit”, továbbá az Akadémiának küldött moldvai gyűjtéseit, és levelezéseinek az MTA-Kézirattárban fellelhető részét.² Egyes feltételezések szerint különböző moldvai levéltárakban, elsősorban a jászvásári püspökségben is található Petrás-levelek, de azok számára még nem érkezett el a szabadulás órája. A közölt leveleken kívül a klézsei parókián megforduló utazók, nyelvészek, egyházi emberek házigazdát méltató feljegyzéseiből s más elszórt emlékekből tudhat meg az érdeklődő egyet-mást a klézsei plébános sorsáról, munkásságáról. Tudjuk, hogy a Szeret völgyében meghúzódó forrófalvai kántor családjából származó, 1813-ban született *Petrás János* a kézdivásárhelyi minoriták gimnáziumában érettségizett,

majd Egerbe került, s az ottani papneveldeben kapott alapos világi és egyházi műveltséget, meg nem ingatható nemzeti identitást. Ott lépett be a minoriták rendjébe, vette fel az Incze nevet, majd 1836-ban pappá szentelték.

Lelkészi munkáját a madéfalvi veszedelem nyomán keletkezett, Tázló menti magyar faluban, Pusztinában kezdte 1839-ben. Innen jutott el a Moldvai Püspöki Helytartóság apostoli helynöke, Petrus Raphael Ardoini kísérelőjeként Borszékre, a gyógyvizeiről híres fürdőhelyre, ahol megismerkedett a Magyar Tudományos Akadémia „titoknokával”, Döbrentei Gáborral, aki ugyancsak pihenés és gyógyulás céljából látogatott oda. Döbrenteit – mint később maga írta – „arra intette a ’nemzeti rokonság’ vonzalma”, hogy a véletlen találkozást ne hagyja „nyom nélkül elillanni”; ezért mindjárt első beszélgetésük után, 1841. július 22-én 38 kérdést írt össze Petrás számára a moldvai csángó magyarok múltjáról, helyzetéről, sorsuk kilátásairól. Ez a dátum azért jelentős, mert ekkor ébredt fel benne igazán az érdeklődés népének múltja és hagyományos műveltsége iránt, ettől kezdve lett hivatása gyakorlása mellett a magyar tudománynak és a csángó magyarok sorsának is elkötelezett szolgálója. Nem sokkal a borszéki találkozó után, 1842-ben áthelyezték a szülőfalujával szomszédos, ugyancsak magyar lakosságú Klézse-re, s itt szolgált élete végéig.

Petrás Incze János klézsei plébános, minorita rendű szerzetes elsősorban azzal gazdagította a magyar művelődéstörténetet, hogy összegyűjtötte 85 moldvai magyar népdal szövegét, ezen kívül a Budapesten megjelenő Magyar Nyelvőrben sokat sejtető *Rokonföldi* álnéven közölt írásai a moldvai csángó magyarok hagyományának számos ágával foglalkoztak. A népdalok mellett olvashatunk tőle a XIX. század utolsó negyedéből való lakodalmi szokásokról, találunk vízvetéshez kapcsolódó ráolvasás-szöveget, babonaleírást, a békáról és Szűz Máriáról szóló eredetmondát, jellegzetes csángó párbeszédet, találós kérdések és tájszavak egész csokrait: helyneveket, ragadványneveket és egyebeket.

Munkásságának másik területét a Szent László Társulattal való kapcsolattartás jelentette. A nagy szegénységben, sőt nyomorúságban élő csángó hívek által elhanyagolt, az ellenséges ortodox román állam által magukra hagyott, ellátatlan csángó templomok és egyházközségek számára próbált Magyarországról anyagi támogatást szerezni.

1 *Az ember ott a legfőbb magyar. Verseik a csángómagyarokról.* Vál.: Mirk László. Hargita Kiadóhivatal, Csíkszereda, 2001.

2 Domokos Pál Péter: „...édes Hazámnak akartam szolgálni...” Szent István Társulat, Budapest, 1979, 1313–1511.

Eközben folyamatosan tudósított arról az élet-halál harcáról is, amit Moldova római katolikus vallású, magyar anyanyelvű közösségei vívtak egyre reménytelenebbül az 1877-ben években létrejött román állam mindinkább kibontakozó nacionalista politikája és a szolgálatukba szegődő olasz misszionáriusok lelkipásztorhoz méltatlan, saját híveikkel ellenében folytatott aknamunkája ellen. Bár akkor még szolgált a csángó falvakban néhány, Petráshoz hasonló, magyar érzelmű lelkész, s akadt egy-két tisztességes olasz meg német pap is, aki megtanulta a gondozásukra bízott hívek anyanyelvét, de már alakulóban volt Jászvásáron a „román katolikus” püspökség, amelynek első, olaszhonból küldött vezetője azzal kezdte „szolgálatát”, hogy betiltotta az „uralma” alatt álló katolikus templomokban és gyülekezetekben a magyar nyelvű igehirdetést és a szentségek anyanyelven történő kiszolgáltatását. Ez volt ugyanis az ára annak, hogy a nemzeti és vallási elfogultság jegyében született nacionalista román állam hozzájáruljon a moldvai római katolikus püspökség felállításához és működéséhez. A hívei nyelvének és kultúrájának elkötelezett klézsei plébános szemlélete és munkássága, a moldvai valóságot bemutató levelei egyre kényelmetlenebbek lettek a sovén román állammal összefonódó jászvásári katolikus klérus számára, egyre sűrűbb tilalmakkal kerítették, s mindinkább lehetetlenné tették jó szándékú, igazi paphoz méltó munkáját.

1885. augusztus 22-én különös körülmények között rablók hatoltak be az otthonába, minden ruháját és kevéske pénzét elvitték, végtelen elkeseredésbe taszítva az idős, mindig mások javát szolgáló lelkészt. A tetteseknek nyomuk veszett. Egy esztendő múlva, 1886. szeptember 6-án ismét rátörtek Klézse agg lelkipásztorára, de akkor már nemcsak a holmiját vették el, hanem az életét is. Visszaemlékezésekből úgy tudjuk, hogy felismerte gyilkosait, de nevüket még barátjának, a szomszédos falu lelkészének sem árulta el.

*

Iancu Laurának egyszerre volt nehéz és könnyű dolga, amikor drámai alkotásba sűrítette Petrás Incze

János sorsát. Egyrészt nehéz, mert kevés anyagból kellett építkeznie, de éppen ezért kevésbé fenyegette a földhözragadtság veszélye, szabadabban szárnyalhatott költői képzelete. Mert az általa felidézett jelenetek jó része írói látomás, ám olyan íróé, aki eszével ismeri, szívével és lelkével mélyen átéli a csángó sorsot. Ezért tudja hitelesen megidézni Petrás vízióit, s mindent, ami körülötte és vele történt, történhetett. Emiatt csúsznak olykor egymásba a különböző idősíkok, hogy sokszor úgy érezzük: *a csángó sors időtlen*, máskor pedig, hogy nagyon is *időszerű*, végső soron *idő fölötti*. Nekik üzen Petrással már a 2. jelenetben az egri minorita kolostor főapátja: „attól féljen, akik a lelket is, a testet is a pokolba taszíthatják”. Emiatt érezzük, hogy a borszéki fürdőben Döbrentei és Petrás bizalmas beszélgetését újra és újra megzavaró, „mindenütt jelenlévő, köztünk élő Idegen úr” ugyanaz a napjainkból is jól ismert, a csángókkal semmiféle sorsközösséget nem vállaló *tudatlan tudálékos*, akinek gyalázkodásában („Miféle nép az, aki semmiféle akaratot nem ismer magában?”) már Döbrentei is fölismeri a jó száz esztendő múlva oly sok kárt okozó, haszontalan internacionalistát, akinek elve: „sajátunk felhagyása hozza meg az egyetemesbe való emelkedést”.

Az eredményes *időtömörítés* nyomán érezhetjük, hogy az írásban megidézett Petrás sokszor bölcsebb, de legalábbis tájékozottabb, mint amilyen a valóságban lehetett, hiszen a szerző jóvoltából azt is tudja, azt is tudhatja, amit az azóta eltelt idő érlelt. Ezért sejti már pappá szentelésekor, hogy mi várhat rá szülőföldjén, és sóhajt fel útnak indulásában *Krisztusra tekintve*: „Hát visszamehetek én hitküldér gyanánt oda, ahol éppen most tisztogattatik meg a misszió a velem rokon magyar papoktól?” Aztán szülőföldjén mindinkább megérti, hogy a „román nyelvű római katolikus egyház” létrehozásának ábrándját kergetve, miként veti koncul a Vatikán a csángók etnikai identitását és általuk használt – Európa egyik kulturális értékét jelentő – tájnyelvet, „a magyar nyelv egy ősi formáját”.³ Ezért kényszeríti ez az „egyház” már megalakulásakor Galileihez hasonlatos helyzetbe egyháza papjait, akiknek azóta – noha tudják a valóságot –, újra és újra hitet kell tenniük a föld mozdulatlansága – a csángók román eredete – mellett. Joggal adja a szerző a Szent László Társulat elnökének szájába a kemény ítéletet: „...oly vétkeket követtek el egyesek Rómában, amelyeket holtukig sem tudnak leimádkozni...”

3 Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 1521 (2001) sz. Ajánlása „A csángó kisebbségi kultúra Romániában” témában. In: *Vészébezetett kisebbségi kultúrák Európában*. Kiadja az Európa Tanács Információs és Dokumentációs Központ, Budapest, 2002, 129.

Petrás életének végéhez közeledve mindinkább összeér a múlt és a jelen, növekszik a feszültség, egyre kézzelfoghatóbbá válnak már a Szeretföld című kisregényben megismert írói érettséggel ítélkező Iancu Laura Petráshoz méltó gondolatai. „A szakadék oly mély e két nép között – mondja a katolikus csángókról és az ortodox románokról szólva –, hogy olybá tűnik, még a túlvilágot is kétfelé osztanák.” Az olaszhonból idevetett papokat pedig így jellemzi: „... azt sem tudják a nép nyelvén elmondani, hány az Isten.”

Dramaturgiaiailag kitűnő megoldás, hogy az 1868. év 2. jelenetében, mikor már teljes mértékben összezakad a jelen és a jövő, a nagyon is szekus formájú bukaresti ügynök által felpofozott besúgó segédkantorból „árulkodó hangok” formájában buknak ki a Petrás Magyarországra küldött leveleiből való, „kompromittáló” mondatok, mondatfoszlányok...

A szerző megírta – nem is akárhogyan – az alapszituációt, az olvasó gyönyörködjön és okuljon. S ha dramaturg vagy rendező kezébe kerül az írás, hagyja, hogy megejtse a fantáziáját. Úgy érzem: akár színpadra, akár képernyőre kerül a csángó sors e sajátos szelete, jól keretbe fogják majd a 3. jelenetbeli Apát és az utolsó előtti szín Károly papjának szavai, amik valósággal betöltik a képzeletbeli függöny széthúzásának és leeresztésének szerepét:

„APÁT (a Moldvába visszatérő Petráshoz): A haza iránt viselt forró szerelmét szertefoszlalni nincsen jogom, de azt álmában se feledje, hogy a római egyházra esküdött fel, mely mindeneknél felettebb való!

KÁROLY PAP (Petrástól visszatérve, a Szent László Társulat vezetőinek): Petrásban a pap nem fojtotta el a hazafit...”

DEME TAMÁS

Megjöttem vót Magyarfalunól

Egészséget!

*Há' jöttem vót Módovánól, Szeret vizén túlról,
az ottani csángómagyarakörömikvel, bánataikvalelölítva, megigézve, háá...*

Honn, e kicsi magyar hazában eveltolálkozvavogyok.

Miképp szójjakhezzá. Siringetemmagamot.

IeszuszUrunkothíjjuk, rikoltunk románnyultámlomban, csángoul az odájba.

Iromba szókat halltam. Kapódik. Jáaj, tesvérem.

Fáj, hogy táncházosborátom, az jó muzsikus Halmos Béla meghalt vót.

Gyűrődik a világ orca. Kinokvalsirit a nincs. Fáj az utokfeteke pora.

Feteke, feteke, feteke erőst.

De, Istennek hála, öröm es van. Megteremnek a gyümöcsök ott.

A másik part virágpóra, világa átszáll, esik a mük életünkre es. Nyihán áldás.

Adja a Mária!